

*Konstnärsnämnden
The Swedish Arts
Grants Committee*

Maria skolgata 83
SE-118 53 Stockholm
Tel +46 (0)8 506 550 00
info@konstnarsnamnden.se
www.konstnarsnamnden.se

Regeringskansliet
Utrikesdepartementet
103 33 Stockholm

YTTRANDE
2016-06-22

KN 2016/5891

REMISSVAR PÅ POLICYRAMVERK FÖR DET SVENSKA UTVECKLINGSSAMARBETET

UD2016/09273/IU

Konstnärsnämndens övergripande uppgift är att främja konstnärers möjligheter att vidareutveckla sitt konstnärskap inom samtliga konstområden. Det görs genom att utreda och analysera konstnärspolitiska frågor samt förutsättningarna för det konstnärliga skapandet. Myndigheten beslutar om och fördelar statliga stipendier och bidrag inom konstområdena bild och form, musik, teater, dans och film samt genom en omfattande nationell och internationell samverkan.

Myndighetens yttrande utgår från konstnärs- och kulturperspektiven och väljer dels att ge generella synpunkter på förslaget till policyramverk för det svenska utvecklingssamarbetet och dels lämna särskilda synpunkter på vissa avsnitt.

INLEDNING/KONSTNÄRSNÄMNDENS INSATS

Konstnärsnämnden har arbetat med att stödja och utveckla konstnärers internationella kontakter sedan 1980-talet. Konstnärer betyder här alla upphovspersoner och utövare inom alla konstområden. Målsättningen med internationellt kulturutbyte är utöver konstnärlig fördjupning, förbättra arbets- och inkomstmöjligheterna för enskilda konstnärer också att understödja nätverksuppbyggande och samarbeten utanför landets gränser. Intresset för internationellt kulturutbyte, resor och residens utomlands är omfattande och har under de senaste tre åren utgjort över 40 % av alla ansökningar till myndigheten.

År 2015 inkom drygt 3 300 ansökningar till internationellt kulturutbyte i alla former och av dessa beviljades 27 % och ledde till 900 utbyten globalt.

Konstnärsnämnden har under åren 2013-2016 ett regeringsuppdrag att i internationella sammanhang främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering. Uppdraget uttrycker att Konstnärsnämnden inom ramen för myndighetens uppdrag ska verka för synergier mellan kulturpolitiska och biståndspolitiska insatser.

Konstnärsnämnden tog 2013 initiativ till en myndighetsdialog med Sida om möjligheterna att utveckla ett internationellt och interkulturellt utbyte med målsättning att främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering. Målet är att utveckla och stärka kontakter mellan konstnärer i Sverige och deras kollegor i länder där Sverige bedriver utvecklingssamarbete. Samtalen berörde också möjligheten att stödja konstnärers organisering i samarbetsländer.

Sedan 2013 har Konstnärsnämnden fört statistik över beviljat stöd för resor/utbyten mellan i Sverige verksamma konstnärer och konstnärer i länder där Sida har uppdrag eller stödjer projekt. Det rör sig om ca hundra kulturutbyten per år. 2015 skedde 132 kulturutbyten med konstnärer i länder där Sverige har utvecklingssamarbeten. 17 % av kulturutbytena ägde rum i Sverige. Utbytena sker mot de kulturpolitiska målen och är till stor del initierade av konstnärerna själva. De sker på konstnärlig kvalitativ grund och myndigheten har inget fokus på särskilda länder. Det är av stor vikt för konstnärer från utvecklingsländer, konflikt- eller postkonfliktländer samt länder med bristande demokrati att utbytet sker på konstnärlig grund.

Inom myndighetens internationella programverksamhet inom konstområdena bild och form, dans och musik sker ett mer utvecklat internationellt utbyte med egna residens utomlands i t.ex. Kina, Egypten och Mexiko samt residens i Sverige dit utländska konstnärer bjuds in. Inom programmens ram sker också en omfattande verksamhet av utländska expertbesök. Konstnärer kommer exempelvis från Egypten eller Syrien och innehar ett residens här i några månader för att arbeta i en säker miljö, för att samla kraft, för att skapa nätverk och sedan åka tillbaka till sitt hemland. Ett stort antal av de konstnärer som erbjuds residens i Sverige är konstnärer från utvecklingsländer men de rör sig nu nomadiskt över världen eller har mer permanent bosatt sig i västvärlden.

Under åren har myndigheten också tagit emot studiebesök av konstnärer och kulturtjänstemän från t.ex. Sydkorea, Botswana och andra afrikanska länder angående myndighetens arbete, institutionellt uppbyggnad samt konstnärspolitik i bredare mening.

År 2015 genomfördes ett samarbete mellan myndigheten, Sida Partnership Forum och konsulten TYP Kulturkapital där Konstnärsnämnden var projektägare. Målet med projektet var att etablera en samtalsplattform mellan bistånd- och kulturpolitiken för att synliggöra synergier och identifiera möjligheter för framtida samarbeten. Under hösten 2015 genomfördes tre samtal på olika nivåer – ett informellt samtal mellan höga tjänstemän inom Utrikesdepartementet, Kulturdepartementet, Sida samt kulturmyndigheterna Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet och Konstnärsnämnden, – en hearing med myndigheter, Kulturdepartement och civilsamhällets aktörer samt en dialog mellan inblandade myndigheter ovan samt Svenska institutet. Det förväntade resultatet var att samtalen skulle leda till framtida samverkan mellan myndigheter inom de båda politikområdena samt sätta spår i kommande skrivningar, som t.ex. *Policyramverk för det svenska utvecklingssamarbetet* samt inom PGU-arbetet, vilket också har skett.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Konstnärsnämnden konstaterar med tillfredsställelse att kultur nämns i flera avsnitt i policyramverket, inte bara under avsnittet Mänskliga rättigheter etc., utan det framgår att regeringen ser de möjligheter kulturen erbjuder i flera frågor. Konstnärsnämnden vill med detta svar fylla på med på vilket sätt kulturen har betydelse och särskilt den egna kraft till förändring som finns i konstnärers arbete och internationella samarbete.

SÄRSKILDA SYNPUNKTER

Nedan lämnas särskilda synpunkter på olika avsnitt i skrivelsen enligt den kapitelindelning som tillämpas.

2. Utvecklingsdagordningen i en föränderlig omvärld

Framtida möjligheter och utmaningar i en omvärld i förändring

Konstnärsnämnden instämmer i den allmänna bild som tecknas av problemområdena, men kan komplettera bilden med inom vilka områden kultur har betydelse. I avsnittet om demokratins ställning finns den enda meningen som innehåller ordet kultur: *Förståelsen för kulturens roll för samhällsutvecklingen och det internationella samarbetet har ökat.*

Fler exempel på detta är att den svenska kultur- och konstnärspolitikerna med sina myndigheter, institutioner och regelverk är ett föredöme för att

skapa demokratiska *institutioner*. Stöd till uppbyggnad av kulturföretag minskar *arbetslösheten*, ökar kreativiteten och stärker den nationella identiteten.

I myndighetens bidragsgivning till konstnärers internationella kulturutbyte finns flera exempel på utbyten som fokuserar på *jämställdhet och kvinnors egenmakt*. Tillgången till nationell forskningskompetens nämns som en uthållig väg för att stärka det egna landets utveckling och en *förutsättning för kritisk samhällsdebatt*. Även tillgången till ett aktivt kulturliv där konstnärer inom alla konstområden har möjlighet och vågar uttrycka sig stärker en kritisk samhällsdebatt.

3. Perspektiv i det svenska utvecklingssamarbetet

Konstnärsnämnden instämmer i regeringens mångdimensionella syn på fattigdom. I de tre nya tematiska perspektiv som lyfts fram ingår kulturen i i två.

– *Konfliktförebyggande perspektiv*. I regeringens fokus på freds- och statsbyggande menar Konstnärsnämnden att kulturen har en självskriven roll genom institutionsuppbyggnad för kultur- och konstnärspolitik såsom upphovsrätsorganisationer, strukturer för bidragsgivning, institutionellt värnade av ett levande kulturarv, bibliotek, utbildningsinstitutioner för professionella, konstnärsorganisationer men även strukturer för det egna kulturella utövande hos en befolkning. Det professionella kulturlivet behöver ett värnande om yttrandefrihet och demokratiska strukturer för den frihet och östyrlighet som utvecklar ett levande kulturliv.

– *Jämställdhetsperspektiv*. Konstnärsnämnden har lång och bred erfarenhet av jämställdhetsarbete inom sitt uppdrag och arbetar även internationellt och utåtriktad med att föra ut arbetet internationellt. Det arbete som bedrivs av svenska kulturmyndigheter gällande jämställdhet och att föra fram kvinnors position i kulturlivet är av stor vikt i internationella sammanhang och av stor vikt i utbytet med utvecklingsländer och länder med bristande demokrati.

Inom de åtta tematiska inriktningar som anges i Bild 1, sid 10, har kulturen en funktion i minst fem:

- Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer
- Global jämställdhet
- Fredliga och inkluderande samhällen
- Inkluderande ekonomisk utveckling
- Utbildning och forskning.

4. Utvecklingssamarbetets tematiska inriktning

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

I skrivelsen understryks kopplingen till Agenda 2030 och målen för främjande av demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Skrivelsen nämner kultur i form av kulturella rättigheter, föreningsfrihet, yttrandefrihet, och särskilt att kulturutövares uttryck ska värnas. Konstnärsnämnden instämmer i bilden av att "...kulturlivets aktörer...är att betrakta som förändringsaktörer och ska ges stärkta förutsättningar för att främja en demokratisk kultur". Tilläggas kan att kulturens myndigheter och organisationer har stor kunskap om hur en institutionell bas för ett fritt kulturliv kan byggas.

Rätten att ta del av och utöva kultur är en mänsklig rättighet. Konstnärsnämnden har översatt och låtit sprida FN-rapporten *Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet* av Farida Shaheed, FN:s dåvarande särskilda rapportör för kulturella rättigheter.¹ Den innehåller en beskrivning av tillståndet i världen för de kulturella rättigheterna och inte minst rekommendationer till världens stater om hur den konstnärliga friheten bör upprätthållas. Myndigheten har även översatt Unescos *Rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus* från 1980, som delvis utgör grunden för Farida Shaheeds rapport. "Alla människor har rätt till konstnärlig frihet och kreativitet, vilket inkluderar rätten till att fritt uppleva och bidra till konstnärliga uttryck och verk, som individer eller i grupp, att ha tillgång till och njuta av konst och att sprida sina uttryck och verk.", sid 16.

Begreppet kultur separeras ofta ifrån media och journalister. I en offentlighet utgör skriftställare, författare, kulturjournalister, historiker, filosofer samt andra konstnärer som musiker, bildkonstnärer och scenkonstnärer en betydande faktor i alla samhällen och inte minst i utvecklingsländer. I skrivelsen står att "människorättsförsvarare och journalister utsätts för förföljelse, hot och våld", sid 12. Till uppräknningen måste tyvärr också fogas "konstnärer". I sammanhanget måste en tredje, just utkommen skrift nämnas. Med anledning av de trakasserier som vissa konstnärer i Sverige utsätts för idag bad Konstnärsnämnden professorn i statsvetenskap vid Stockholms universitet, Ludvig Beckman, att göra en analytisk genomgång av begreppen själv censur och yttrandefrihet – *Själv censur, yttrandejämlikhet och yttrandefrihet*.² Den yttrandefrihet som finns reglerad i grundlagarna försvinner inte av ofrivillig själv censur. Men värdet och betydelsen av yttrandefriheten urholkas. När värdet av yttrandefriheten minskar krymper också kulturens och konstens rörelsefrihet och utrymme. Även i detta sammanhang, i tal om yttrandefrihetens betydelse, kan det vara befogat att peka på innehållet i skriften.

¹ Konstnärsnämndens skriftserie 2015.1, FN:s Råd för mänskliga rättigheter 2013

² Själv censur, yttrandejämlikhet och yttrandefrihet av Ludvig Beckman, Konstnärsnämndens skriftserie 2016.2

I skrivelsen också kopplat till Agenda 2030:s mål 16 står: *"Svenskt utvecklingssamarbete ska inriktas på att stärka institutioner och system och kapacitetsutveckling ska vara en integrerad del av utvecklingssamarbetet."*, sid 13. I sammanhanget vill myndigheten påminna om den kunskap som finns inom kulturmyndigheter generellt av regelverken kring kultur- och konstnärspolitiken, institutionell uppbyggnad inom området och den civila sektorns betydelse. Kulturmyndigheterna har en nära kontakt med enskilda konstnärer, konstnärsorganisationer, fackliga organisationer inom området samt fria kulturproducenter.

Konstnärsnämnden har sedan slutet av 1980-talet främjat internationellt kulturutbyte mellan enskilda konstnärer och har därmed en god kunskapsbank att hämta uppgifter ur. Myndigheten samarbetar också med myndigheter inom andra politikområden som Skatteverket, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen för att bevaka konstnärers villkor i skatte- och trygghetssystemen i Sverige. Kulturmyndigheterna har också tillgång till internationella nätverk genom organisationer som Ifacca, nätverk för kulturmyndigheter i världen, Ietm och ResArtis, internationella nätverk för konstnärer respektive konstnärsresidens.

Global jämställdhet

Konstnärsnämnden hänvisar här till texten ovan om Jämställdhetsperspektivet på sid 3, och vill dessutom betona den betydelse konstnärers direkta utbyte har, inte minst i dessa frågor. I återrapporteringar till myndigheten från konstnärer som vistats i ett annat land framkommer ofta att förutsättningar för konstnärligt skapande och särskilt kvinnors villkor diskuterats. Kontakterna leder ofta vidare till fortsatt, långsiktigt och utvecklat samarbete. De konstnärer som intresserar sig för internationellt kulturutbyte har nästan alltid ett samhällsengagemang. Några exempel från 2015 är en teatergrupp som besökt Palestina och i samarbete med Al-Harah Theatre Bethlehem regisserat en gemensam föreställning med fokus på kön och makt. Flera workshops om jämlikhet och jämställdhet ägde rum, bl.a. av en filmare i Kerala i Indien. Två andra filmare dokumenterade kvinnors befrielsekamp i Mellanöstern. En bildkonstnär erhöll stöd för att i samarbete med den ortodoxa kyrkan i Serbien studera kvinnornas situation i landet. Inom musiken sker naturligen många samarbeten.

Vår återrapportering visar tydligt det stora behovet hos konstnärer från utvecklingsländer av ett professionellt utbyte med konstnärer i stabila länder såsom Sverige. Konstnärer från dessa länder har inte en jämställd situation i förutsättningar att delta i kulturellt utbyte och små möjligheter att delta i en global kulturscen.

Fredliga och inkluderande samhällen

På sid 22 i skrivelsen nämns att ”Insatser för att främja produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor är av särskild vikt i postkonfliktsituationer, för att förbättra utsatta människors levnadsvillkor och motverka återfall i konflikt. Kulturen och kulturella aktiviteter kan bidra till försoning och återuppbyggnad i konflikt- eller postkonfliktsituationer.”

Konstnärsnämnden vill i det sammanhanget peka på tre möjliga typer av insatser.

1. Stöd för att utveckla kulturella företag
2. Stöd till uppbyggnad av institutioner och regelverk för kultur- och konstnärspolitik t.ex. upphovsrätt, ersättningar för immateriella verk, skäliga ersättningar till konstnärer, kulturaktörer och konstnärers organisering och fackliga organisering och demokratiska former av beslutsfattande avseende konstnärsstöd.
3. Stöd till konstnärligt interkulturellt utbyte.

Inkluderande ekonomisk utveckling

Centrala utgångspunkter i detta tema är produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor och hållbart företagande. Inom kulturens område kan Sverige bidra med utveckling av kulturella företag efter de erfarenheter flera kulturmyndigheter och regioner dragit av ett långsiktigt arbete för att främja kulturella och kreativa näringar bl.a. i samband med *Handlingsplanen för kulturella och kreativa näringar* (KKN). Många kulturmyndigheter har fortfarande regeringsuppdraget att verka för utveckling av KKN. Sverige kan bidra med stöd till uppbyggnad av upphovsrättsliga organ och facklig organisering inom området. I många utvecklingsländer är den enda möjligheten att förverkliga sitt konstnärliga skapande att göra det som näringsidkande.

Konstnärsnämndens roll inom uppdraget idag är framför allt att förmedla information mellan näringsidkande konstnärer och de myndigheter som ansvarar för skatte- och trygghetssystemen. Myndigheten besvarar också remisser om förslag till förändringar i systemen och analyserar då förändringarnas betydelse för konstnärer och konstnärligt småföretagande.

5. Centrala principer och utgångspunkt i svenskt utvecklingsarbete

Samverkan och synergier inom utvecklingsarbetet

Konstnärsnämnden instämmer helt i vikten av att Sverige stärker och agerar i synergi och samverkan med globala, regionala, bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet. Vi vill här framhålla EU kommissionens strategi för kultur i internationella relationer från juni 2016 samt det omfattande och förnyande arbete som Sverige bidrar med inom Unesco.

AVSLUTNING

Beslut i detta ärende har fattats direktör Ann Larsson den 1 juni 2016. Föredragande tjänsteperson har varit utredare Bitte Jarl.

Ann Larsson

Direktör och myndighetschef

Bilagor:

1. Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet, Konstnärsnämndens skriftserie 2015.1
<http://www.konstnarsnamnden.se/default.aspx?id=18582>
2. Själv censur, yttrandejämlighet och yttrandefrihet, Konstnärsnämndens skriftserie 2016.2
http://www.konstnarsnamnden.se/Sve/PDFer/Yttrandefrihet_och_sjalvcensur_Konstnarsnamnden_Ludvig_Beckman.pdf